

статті знайшов в архівах ряд документів, які засвідчують, що голод в окремих районах південних областей УСРР фактично тривав до осені 1934 р. [22, арк. 96, 97, 104, 113, 116]. Тому у нас є підстави розширити хронологічні межі Голодомору для цих областей до 1934 року.

Список використаних джерел

1. ЦДАВО України. – Ф.27. – Оп.2. – Спр.279.
2. Там само. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.52; Спр.349.
3. Там само. – Ф.27. – Оп.2. – Спр.289; Оп.5. – Спр.355; Державний архів Житомирської області. – Ф.Р.1111. – Оп.1. – Спр.1157.
4. ЦДАВО України. – Ф.27. – Оп.5. – Спр.362.
5. Там само. – Ф.27. – Оп.8. – Спр.742.
6. Там само. – Ф.27. – Оп.8. – Спр.766.
7. Там само. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.20; Спр.552.
8. Там само. – Ф.571. – Оп.1. – Спр.365.
9. Там само. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.348.
10. Там само. – Ф.342. – Оп.3. – Спр.2575.
11. Там само. – Ф.342. – Оп.1. – Спр.779; Спр.789.
12. Державний архів Чернігівської області. – Ф.Р.745. – Оп.1. – Спр.2.
13. ЦДАВО України. – Ф.342. – Оп.1. – Спр.1248.
14. Там само. – Ф.27. – Оп.2. – Спр.291; Ф.166. – Оп.2. – Спр.604; Ф.571. – Оп.1. – Спр.261.
15. Там само. – Ф.27. – Оп.2. – Спр.291; Спр.293; Спр.302; Оп.6. – Спр.638.
16. Там само. – Ф.505. – Оп.1. – Спр.562.
17. Там само. – Ф.571. – Оп.1. – Спр.194.
18. Там само. – Ф.517. – Оп.1. – Спр.212; Спр.261.
19. Там само. – Ф.27. – Оп.8. – Спр.732.
20. Там само. – Ф.342. – Оп.3. – Спр.3077.
21. Там само. – Ф.27. – Оп.14. – Спр.713.
22. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.6585.

References

1. CDAVO Ukrai'ny. – F.27. – Op.2. – Spr.279.
2. Tam samo. – F.413. – Op.1. – Spr.52; Spr.349.
3. Tam samo. – F.27. – Op.2. – Spr.289; Op.5. – Spr.355; Derzhavnyj arhiv Zhytomyrskoi oblasti. – F.R.1111. – Op.1. – Spr.1157.
4. CDAVO Ukrai'ny. – F.27. – Op.5. – Spr.362.
5. Tam samo. – F.27. – Op.8. – Spr.742.
6. Tam samo. – F.27. – Op.8. – Spr.766.
7. Tam samo. – F.413. – Op.1. – Spr.20; Spr.552.
8. Tam samo. – F.571. – Op.1. – Spr.365.
9. Tam samo. – F.413. – Op.1. – Spr.348.
10. Tam samo. – F.342. – Op.3. – Spr.2575.
11. Tam samo. – F.342. – Op.1. – Spr.779; Spr.789.
12. Derzhavnyj arhiv Tshernigivskoi oblasti. – F.R.745. – Op.1. – Spr.2.
13. CDAVO Ukrai'ny. – F.342. – Op.1. – Spr.1248.
14. Tam samo. – F.27. – Op.2. – Spr.291; F.166. – Op.2. – Spr.604; F.571. – Op.1. – Spr.261.
15. Tam samo. – F.27. – Op.2. – Spr.291; Spr.293; Spr.302; Op.6. – Spr.638.
16. Tam samo. – F.505. – Op.1. – Spr.562.
17. Tam samo. – F.571. – Op.1. – Spr.194.
18. Tam samo. – F.517. – Op.1. – Spr.212; Spr.261.
19. Tam samo. – F.27. – Op.8. – Spr.732.
20. Tam samo. – F.342. – Op.3. – Spr.3077.
21. Tam samo. – F.27. – Op.14. – Spr.713.
22. CDAGO Ukrai'ny. – F.1. – Op.20. – Spr.6585.

Rozovyyk O. D., candidate of historical sciences, lecturer, Department of Ukrainian Studies, Bogomolets National Medical University (Ukraine, Kyiv), Lesya1988@gmail.com

Organization of healthcare service for immigrants in the Ukrainian Soviet Socialist Republic in 1920–1930th

The article deals with the activities of government authorities and public organizations of the republic regarding creation of sanitary and medical facilities in the new locations of Ukrainian population in the 1920–1930th.

Keywords: migration, new settlements, medical institutions, healthcare.

Розовык О. Д., кандидат исторических наук, преподаватель кафедры украинистики, Национальный медицинский университет им. А. А. Богомольца (Украина, Киев), Lesya1988@gmail.com

Организация санитарно–медицинских служб для переселенцев УССР в 1920–1930–х годах

Раскрываются меры государственных органов власти и общественных организаций по созданию санитарно–медицинских учреждений в новых местах поселения украинского населения в 1920–1930–х годах.

Ключевые слова: переселение, новые населенные пункты, медицинские учреждения, здравоохранение.

* * *

УДК 63:371.122 (477.53)

Шульга В. П.,
кандидат географічних наук, старший науковий співробітник, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (Україна, Київ), nnsbg@ukr.net

Ключові професійні заходи з питань сільськогосподарської дослідної справи в Україні (перша половина 20-х рр. ХХ ст.)

Історична розвідка присвячена висвітленню основних фахових зібрань, що відбулися в УСРР у першій половині 20-х рр. минулого століття, на порядок денний яких виносилися питання сільськогосподарської дослідної справи. Метою дослідження є проведення комплексного історико-наукового аналізу основних професійних заходів в галузевому дослідництві, чії рішення мали резонанс у фаховому середовищі та зробили вагомий доробок у розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Вперше до наукового обігу введено архівні джерела, що висвітлюють певні події із життя аграріїв УСРР. Розкрито проблематику з'їздів і нарад. Зазначено про внесок провідних вчених-аграріїв та державних діячів у формування аграрної політики.

Ключові слова: з'їзди, наради, зібрання, аграрна політика, Народний комісаріат земельних справ УСРР, сільськогосподарська дослідна справа.

Історія вітчизняної сільськогосподарської науки у першій половині минулого століття досі залишається комплексно не вивченою. Хоча, дедалі більше привертає увагу істориків і громадськості саме зараз, коли держава бере євроінтеграційний вектор змін. Виникає потреба у нових формах господарювання та механізмах їх втілення. Відтак, на наш погляд, слід час від часу все ж таки повертатися до сторінок минулого для пошуку відповідей на сучасні ключові питання. І відшукати потрібне можна в архівних документах, які у свій час були недоступними для істориків-дослідників, тому що нині вони проливають вже світло правди на життя і діяльність українських вчених-аграрників і дають право на роздуми, уміркованості, узагальнення та висновки.

В Україні проблемами вивчення питань щодо зародження, становлення й розвитку сільськогосподарської науки та дослідної справи комплексно займається єдиний у світі Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки при Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України під керівництвом члена-кореспондента НААН В.А. Вергунова [1]. У роботі цієї установи належне місце відводиться дослідженню професійних зібрань, що відігравали значущу роль у ствердженні аграрної науки [2–4].

Метою дослідження є проведення комплексного історико-наукового аналізу основних професійних заходів в галузевому дослідництві, чії рішення мали резонанс у фаховому середовищі та зробили вагомий доробок у розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Вперше до наукового обігу вводять архівні джерела, що висвітлюють певні події із життя аграріїв УСРР.

Слід зауважити, що у першій половині 20-х рр. минулого століття були закладені основні підходи з

організації сучасної мережі сільськогосподарських дослідних установ. Головні завдання завжди виносилися на обговорення на професійних зібраннях провідних фахівців галузі. Під час дискусій чимало рішень знаходили своє втілення та були запроваджені у виробництво. Під час проведення дослідження увагу було зосереджено на наступних професійних заходах в аграрній царині, зокрема: Першому Всеукраїнському агрономічному з'їзді (листопад 1920 р.), Всеукраїнській земельній нараді (лютий 1922 р.), Нараді діячів із сільськогосподарської дослідної справи (травень 1922 р.), Засіданні першої сесії Ради з сільськогосподарської дослідної справи України (січень 1923 р.), Всеукраїнській нараді з дослідної справи (червень 1924 р.), Третій Всеукраїнській нараді діячів із захисту рослин при Народному комісаріаті земельних справ УСРР у м. Харкові (лютий 1925 р.), Міжкруповій агрономічній нараді у м. Києві (грудень 1925 р.) та ін.

З встановленням радянської влади на території України ідея агрономічних з'їздів і нарад для вирішення шляхів і методів агрономічної роботи у зв'язку за новою соціально-економічною політикою стала головним завданням діяльності державних земельних органів. Улітку 1920 р. у м. Харкові відбулася низка нарад з окремих питань аграрної галузі, зокрема з сільськогосподарської дослідної справи і спеціальних культур, що викликали, передусім, організаційно-господарчу зацікавленість у Народного комісаріату земельних справ УСРР. Для перегляду принципів подальшої агрономічної роботи у зв'язку з новими умовами і вимогами державної політики було доцільним скликання всеукраїнський агрономічний з'їзд. На початку вересня 1920 р. при Народному комісаріаті земельних справ УСРР було створено Організаційне бюро зі скликання Першого Всеукраїнського агрономічного з'їзду на чолі з М. М. Вольфом.

Перший післяреволюційний захід не тільки на території України, але й колишньої Російської імперії – Перший Всеукраїнський агрономічний з'їзд відбувся упродовж 13–22 листопада 1920 р. У його роботі взяли участь понад 500 діячів сільськогосподарської дослідної справи. До уваги делегатів було запропоновано понад 100 доповідей, значна частина яких жваво і різносторонньо піддавалася обговорюванню [5, с. 3–4]. До програми з'їзду увійшли головні питання щодо подальшого розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні, а саме: основні положення агрономічної організації, питання колективізації сільського господарства, роль сільськогосподарської кооперації у сучасних умовах, дослідна справа і агрономія, питання про покращення зв'язків між науковою і практичною діяльністю у сільському господарстві, шляхи та методи агрономічної роботи, питання кооперування культури цукрових буряків тощо [6, с. 11–16].

Ключовою доповіддю професійного заходу стали «Проблеми колективізації сільськогосподарського виробництва у світлі агрономічної критики». З нею виступив член Колегії Наркомзему УСРР М. М. Вольф [5, с. 22]. Вчений зазначив, що селянське господарство є основою народного господарства України, а його відновлення і розвиток – найголовнішими чинниками відродження країни. Інтенсифікація селянського господарства висувала масові запити на забезпечення виробництва (племінною худобою, покращенням сортів насіння тощо), які в умовах селянського, навіть

кооперативного господарювання, не завжди могли забезпечити виробництво і потребували створення спеціальних великих підприємств у вигляді культгоспів та колгоспів.

Можливість впливати на сільськогосподарське виробництво при вивченні економіки і техніки господарювання, різноманітність господарчих умов України, наявність різких змін у низці основних факторів, які визначали напрями сільськогосподарського виробництва, потребували пильної уваги до диференційованого вивчення економіки сільського господарства і статистичного обліку його ресурсів. Саме цими напрямками, окресленим вченими-аграріями ще у 1920 р. як основний фактор подальшого розвитку галузевого дослідництва, займалося провідне відомство – Народний комісаріат земельних справ УСРР.

Згідно з постановою з'їзду «Положення про Бюро агрономічних з'їздів України» було прийнято рішення про створення постійної організації, що мала періодично скликати як всеукраїнські, так і місцеві агрономічні з'їзди і наради, та слідкувати за виконанням їхніх постанов. Нею стало постійне Бюро всеукраїнських агрономічних з'їздів, створене при Народному комісаріаті земельних справ УСРР. До основних завдань діяльності Бюро належали: 1) скликання всеукраїнських агрономічних з'їздів, підготовка до них доповідей і матеріалів; 2) видання праць з'їздів; 3) нагляд за виконанням постанов зібрань; 4) ініціатива скликання обласних та губернських загально-агрономічних і спеціальних нарад; 5) загальне керівництво обласними й губернськими агрономічними нарадами та участь у них через своїх представників; 6) збирання матеріалів та постанов обласних і губернських агрономічних нарад, видання зведених звітів; 7) участь через своїх представників у Бюро спеціальних з'їздів, що існувало при Наркомземі. Перший Всеукраїнський агрономічний з'їзд надав можливість зібрати значний обсяг матеріалів щодо висвітлення стану сільського господарства і агрономічної діяльності в Україні, а також шляхів подальшого розвитку і вдосконалення вітчизняної галузевої науки.

У сучасній українській історіографії при розгляді організаційних засад становлення та розвитку сільського господарства в Україні у 20-х роках ХХ століття фактично не згадується про першу Всеукраїнську земельну нараду, хоча, її рішення мали беззаперечний вплив для подальшого розвитку сільського господарства на колективній основі з елементами нової економічної політики (НЕП). Реконструювати перебіг цього заходу вдалося завдяки віднайденню архівним матеріалам у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, що вперше вводяться до наукового обігу.

Перша Всеукраїнська земельна нарада, яку можна розглядати як перший з'їзд саме із сільськогосподарської дослідної справи, була скликана 8 лютого 1922 року у Харкові. У роботі зібрання брали участь понад 150 чоловік. Відразу ж було обрано робочу Президію з семи чоловік: від Наркомзему – Владіміров або його заступник Кедер, від Губернського земського відділу – Вікторов та Баранов, представник Наркомзему РСФСР – Соколов, від агрономів республіки – Маньківський і Гордієвський. Окрім того, присутні обрали й почесну Президію у складі Калініна, Левина, Петровського, Мануільського та Раковського. До складу Організаційного бюро наради входили: Вольф

(голова), Мазуркевич, Омельченко, Колодько і Дідук. Виконання обов'язків секретаря доручили Дедусенку [7, арк. 1–16]. Головою з'їзду було обрано М. Владімірова, який відкрив нараду з промовою від Наркомзему, у якій були сформульовані основні завдання, що висувалися перед вітчизняною сільськогосподарською наукою і які повинні були вирішуватися у дослідних установах. Зазначено було також шляхи підвищення виробничих сил для покращення матеріального стану всієї держави, про роль і місце земельних працівників республіки у цих процесах та про величезне значення наради для розвитку соціалістичного сільського господарства.

До програми роботи першої Всеукраїнської земельної наради були включені такі питання: 1) Основна доповідь від Наркомзему, зроблена членом Колегії М. З. Резніковим, 2) Доповідь про заходи у сільському господарстві (Вольф), 3) Доповідь про земельну політику (Максимов), 4) Доповідь про радгоспи (Триліський), 5) Доповідь про сільськогосподарські кооперації (Качинський), 6) Доповідь про сільськогосподарську освіту (Ряппо і Вольф). Крім основних доповідей на пленумі заслуховувалися й повідомлення. Серед них слід виділити виступ М. Владімірова про зміни у державній податковій політиці. Повідомлення щодо організаційних питань (Успенський) та фінансових (Льїнський) заслухано було у секціях. Слід зазначити, що за першими трьома доповідями відбулися слухання, а потім їх обговорення, інші ж було заслухано на пленумах.

На першому засіданні Всеукраїнської земельної наради основною була доповідь завідувача сільськогосподарського відділу Наркомзему УСРР М. М. Вольфа «Перспективи сільського господарства в Україні та першочергові заходи» [7, арк. 199–202]. У своєму виступі вчений та державний діяч дав оцінку рівню розвитку дослідництва в лісостеповій і степовій зонах України, зазначивши, що саме це питання мало вагомим значення для нього особисто і 12 років тому, коли він, як один із засновників Харківської обласної сільськогосподарської дослідної станції, працював над програмою впорядкування дослідних установ України. Він чудово усвідомлював, що ця програма не могла будуватися лише на стані тодішнього сільського господарства. Науковець відстоював свою думку щодо розвитку галузевого дослідництва, зазначивши, що тваринництво відіграватиме другорядну роль в основній продукції, спрямованій на виробництво зерна [8, арк. 78–87]. Подібний висновок зроблений не випадково: наявна глибока криза в економіці європейських країн призвела до падіння купівельної спроможності та зростаючого інтересу до основних продуктів харчування. Як наслідок, попит на продукти тваринництва знижувався, а на хліб та картоплю, навпаки, зростав. Ця тенденція простежувалася в усіх країнах, змінюючи при цьому цінову політику порівняно з періодом до 1914 р. Такий стан економіки ставив перед радянським урядом завдання, насамперед, відновити зернову продукцію країни і повернути під посіви ті землі, що останнім часом були не задіяні для цих цілей. Увага акцентувалася на тому, що саме відновлення сільського господарства України, зокрема в зоні її степової смуги, стане першим кроком до його інтенсифікації, яка мала супроводжуватися рішучими перебудовами всієї системи ведення зернового господарства у напрямі

більшої злагодженості основних галузей тваринництва і рільництва та покращення прийомів останньої.

Не минули своєю увагою аграрії й оцінок перспектив майбутнього. Зупинилися і на тогочасних болючих проблемах галузі. Так, постала думка, що першою перешкодою у розширенні посівної площі у степовій смузі стала нестача насіння. Ввезення посівного матеріалу з північних і західних районів країни, а особливо із-за кордону, у зв'язку з непристосованістю насіння до сурових умов засушливої смуги, міг призвести до загострення кризи в Україні. Вбачалася необхідність в організації насінневих фондів всередині найбільш засушливого району (смуги). Для цього потрібно було звести до мінімуму вилучення з цих територій жита, пшениці та ячменю, активно залучивши до цього всю державну продовольчо-податкову політику на місцях. В основу ведення вітчизняного насінництва повинна бути покладена селекція місцевих сортів і залучення широких кіл трудового селянства до масового розмноження покращених видів місцевих сортів [9]. Новостворені насінневі фонди мали передаватися у відомство земельних органів регіонів на час збору продовольчого податку для своєчасної підготовки їх до посівних кондицій. Науковці ратували, що, поновлюючи площі звичайних зернових хлібів, одночасно потрібно розширювати відсоток озимої пшениці у структурі посівних обсягів. Необхідно також проводити загальнодержавні організаційно-рільничі заходи з сортового очищення насіння. Це стосувалося і боротьби зі шкідниками, оскільки основною причиною збільшення кількості останніх стало скорочення посівних площ і засміченість полів.

Відносно діяльності дослідних закладів, то планувалося спрямувати всі сили до виявлення прийомів та виведення рослин, що якнайкраще знаходять застосування природних багатств ґрунтів і запасів вологи. Зважаючи на беззаперечно тяжкий стан дослідних станцій степової смуги на початку 20-х років минулого століття, необхідно було створити умови для продуктивної наукової роботи цих установ. Тваринництво у таких умовах степової зони повинно було базуватися на покращенні автохтонних видів тварин, для цього випрацьовувалася сувора планомірна мережа державних племінних розсадників і організувалася робота селян у галузі племінного розведення. Серед першочергових заходів поліпшення ситуації у тваринництві степових районів науковець відзначав раціоналізацію годування шляхом вивчення способів підготовки грубих кормів і встановлення господарсько-вигідних взаємовідносин між групами й концентрованими формами ведення посівів соковитих кормових рослин та організації штучних літніх випасів.

Ще одним основним питанням було відновлення площі під цукровим буряком і розширення посівів картоплі. Обидві ці технічні культури мали вигідну кон'юнктуру: буряк у зв'язку з великим подорожчанням цукру на світовому ринку, а картопля – повної стійкості вартості на неї по відношенню до цін на хліб. Основною умовою для відновлення бурякосіяння було забезпечення постійного середнього врожаю. Ці гарантії, насамперед, здобувалися за рахунок внесення добрив. Все, що спостерігалось з цукровим буряком: слабкий розвиток на початку росту, загибель від шкідників, часті пересіви,

збитки від посухи тощо, – обумовлені були, передусім, відсутністю мінеральних добрив.

Для збереження можливості застосування основного органічного добрива – гною – і з метою корінного поліпшення селянського надільного рільництва у таких районах слід було рішуче відмовитися від політики прикріплення селянських посівів буряку до площ колишніх поміщицьких земель, часто достатньо віддалених від сел. Цукровий буряк мав бути перенесеним на надільні селянські землі. Для забезпечення насінням, його нестача гальмувала розширення цієї культури, зокрема на селянських угіддях, слід було не обмежуватися виведенням насіння цукрового буряку при заводських господарствах, а й організувати насінництво у селянських господарствах. Однак гною могло не вистачити для повного задоволення потреб полів під цією культурою, тож виникла потреба державного масштабу щодо постановки питання про забезпечення мінеральним підживленням як зсередини країни, так і з-за кордону. Забезпечення підживленням як мінеральним, так і гноєм у лісостеповій зоні мало величезне значення не тільки для інтенсифікації культур, але й для зернових рослин, оскільки у цій смужі добрива були головним засобом захисту від посухи. Крім того, за сприятливих умов вдалого постачання цілком можливе було виведення високоврожайних культурних сортів. У зв'язку із загостренням питання щодо добрив у всій лісостеповій зоні повинен набути вагомого значення якнайшвидший землеустрій із метою наближення селянства до землі й укріплення їхніх прав на оброблювальні земельні угіддя. А беручи до уваги затримку у розвитку травосіяння в Україні, внаслідок нестачі насіння віки, люцерни і еспарцету, необхідно було організувати його розмноження.

Особливу увагу звертали на розвиток інтенсивних галузей господарства: городництва, садівництва, виноградарства, тютюнництва, оскільки ці культури могли дати постійний заробіток тій селянській бідноті, яка не мала коштів для ведення більшого польового господарства та виходу до міста внаслідок занепаду промисловості. Для селянина-середняка ці галузі стали б своєрідною страховкою на випадок неврожаю польових рослин.

Професійне зібрання зазначало, що державі слід широко застосовувати методи преміювання і заохочення. Виступи учасників наради викликали бурхливу реакцію серед присутніх, відбулися палкі дискусії вчених та агрономів [7, арк. 43–46]. Адже фактично була надана не тільки оцінка загального стану сільського господарства України на другий рік існування радянської влади, а й окреслені конкретні потреби й перспективи його розгортання із широким залученням усього новітнього із здобутків вітчизняної аграрної науки. У зв'язку з цим Перша Всеукраїнська земельна нарада постановила, що у поточному році по всій території України слід: 1) звільнити показові поля і ділянки від продподатку, встановивши загальну площу таких одиниць для кожної губернії, 2) у степовій зоні преміювати ранній пар шляхом позачергового споряджання малозабезпечених селян насінням озимих там, де буде організовано державне забезпечення насінням, гарантії права посіву і збору врожаю на випадок переділу (останнє за умови, якщо цим не створять перешкоди для правильного землеустрою), 3) преміювати посіви кукурудзи, узгодити

вже виданий декрет про продподатки на кукурудзу за новим законом, що незабаром мав вступити в силу. Велике значення наради для подальшого розвитку сільського господарства полягало у тому, що цей захід поклав початок згуртуванню сил учених-дослідників, обміну досвідом, накреслив основні шляхи і завдання для роботи дослідних установ в умовах запровадження плановості у веденні економіки.

Нарада діячів із сільськогосподарської дослідної справи України, що відбулася у м. Харкові у грудні 1922 – січні 1923 р., теж мала знакове значення для подальшого розвитку вітчизняного галузевого дослідництва. На ній була порушена низка питань науково-організаційного характеру, а саме: про Всеукраїнський з'їзд із сільськогосподарської дослідної справи, переорганізацію Всеукраїнського дослідного Бюро і ліквідацію Полтавського відділення Харківського обласного управління, організацію Одеської обласної сільськогосподарської дослідної станції, налагодженні зв'язків дослідних установ з населенням та місцевими органами управління [10].

На іншому зібранні – Всеукраїнській агрономічній нараді, скликаній протягом 16–22 лютого 1924 р. у м. Харкові, наукова аграрна еліта країни доповідала про перспективи сільського господарства України. З-поміж іншого розглядалися питання агрономічної діяльності, детально окреслили план розвитку Степу і Лісостепу, зауважили про значення експорту зерна на світові ринки як основного фактору, що визначав розвиток степового сільського господарства держави. Крім того, у виступах делегатів наголошувалося на низці внутрішніх загально-господарчих аспектів щодо становлення й розвитку вітчизняної промисловості і зростанні внутрішнього ринку [11].

Величезне значення для подальшого розвитку сільського господарства держави мала Всеукраїнська нарада з дослідної справи, що відбулася у червні 1924 р. До початку роботи зібрання провідні науковці України, зокрема: В. В. Вінер, М. М. Вольф, С. П. Кулжинський, Г. Г. Махов, Б. М. Рожественський, В. І. Сазанов, А. О. Сапегін, О. К. Філіповський та інші подали свої пропозиції у вигляді статей, в яких знайшли відображення бачення авторами майбутнього вітчизняної аграрної науки. Всі матеріали були надруковані у збірці «Сільськогосподарська дослідна справа». Одним із важливих рішень цього зібрання можна вважати запровадження з осені 1924 р. узгодженої і обов'язкової єдиної програми наукових досліджень для дослідних закладів мережі сільськогосподарських дослідних установ України.

На третьому зібранні уповноважених Всеукраїнської кооперативної спілки (ВУКС) у січні 1925 р. зупинилися на чергових проблемах, що постали перед вітчизняним сільським господарством [12]. Головні завдання діяльності сільськогосподарських установ Правобережжя були висвітлені на Міжкруповій агрономічній нараді у Києві протягом 14–18 грудня 1925 р. [13].

Принагідно зауважимо, що у першій половині 20-х рр. минулого століття були закладені й розвинуті загальні підходи подальшого становлення сільськогосподарської дослідної справи в Україні, створено розгалужену мережу галузевих установ. Головним інструментом визначення пріоритетності наукових досліджень у всеукраїнському масштабі, а також їх фінансування

стали рішення з'їзді, за виконанням і координацією яких стежило новостворене Організаційне бюро. Високий рівень професіоналізму вчених та державних діячів, державницьке бачення нагальних проблем дало змогу не тільки виступати ініціаторами, а й достойно організувати й проводити знакові для свого часу зібрання (з'їзди, наради, конференції, семінари) галузевих фахівців, які, у свою чергу, мали колосальне значення для розвитку аграрної галузі.

Список використаних джерел

1. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект [Текст] / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – К. : Аграр. наука, 2012. – 416 с. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 68).
2. Гілязетдінов Р. Н. Перша конференція з сільськогосподарської освіти на Полтавщині / Р. Н. Гілязетдінов // Вісник аграрної історії : наук. журн. – К., 2015. – Вип. 10. – С. 230–233.
3. Грищенко Т. Р. Перша Всеукраїнська земельна нарада у творчій спадщині М. М. Вольфа / Т. Р. Грищенко // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 40. – С. 49–54.
4. Панченко П. П. Аграрна історія України: еволюція соціально-економічних відносин : навч. посіб. [Текст] / Панченко П. П., Кириленко І. Г., Вергунов В. А.
5. Труды 1-го Всеукраинского агрономического съезда 13–22 ноября 1920 года / Бюро Всеукраинских агрономических съездов при Народном Комиссариате земледелия Украины. – Вип. 1 : Постановления. – Х., 1921. – 84 с.
6. Вольф М. Стенограмма приветственной речи председателя Организационного Бюро Съезда т. Вольфа / М. Вольф / Труды 1-го Всеукраинского Агрономического Съезда 13–22 ноября 1920 г. – Вип. 1. Постановления. – Х., 1921.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 27, оп. 3 (1922), спр. 394, 233 арк.
8. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 3. (1922), спр. 131, 280 арк.
9. Грищенко Т. Р. Становлення та перші державотворчі здобутки Всеукраїнського насінного товариства у 1922–1923 роках / Т. Р. Грищенко // Історія української науки на межі тисячоліть : зб. наук. праць / Дніпропетр. нац. ун-т. – К., 2010. – Вип. 49. – С. 64–68.
10. Совещание деятелей по сельскохозяйственному опытному делу Украины в Харькове, (30/XII, 1922 г. – 3/I, 1923 г.). – Х., 1923. – 86 с.
11. Труды Всеукраинского агрономического совещания, 16–22 февраля 1924 г. – Прил. к бюллетеню НКЗ № 44–45. – Х., 1924. – С. 4–9.
12. 3-е Собрание уполномоченных ВУКС (5-й день, утреннее заседание 2-го января 1925 г.) // Украинский Экономист. – 1925. – № 2 (3 янв.). – С. 2.
13. Праця Міжкрової Агрономічної наради, що відбулася в м. Києві 14–18 грудня 1925 року. – Х. : Рад. селянин, 1926. – 28 с.

References

1. Verhunov V. A. Sil's'kohospodars'ka doslidna sprava v Ukraini vid zarozhennya do akademichnoho isnuvannya: orhanizatsiynyy aspekt (Agricultural research case in Ukraine from the origin to the academic existence: the organizational aspect). Kyiv, 2012, 416 p.
2. Hilyazetdinov R. N. Persha konferentsiya z sil's'kohospodars'koyi osvity na Poltavshchyni / R. N. Hilyazetdinov // Visnyk ahramoyi istoriyi : nauk. zhurn. – K., 2015. – Vyp. 10. – S. 230–233.
3. Hryshchenko T. R. Persha vseukrayins'ka zemel'na narada u tvorchiy spadshchyni M. M. Vol'fa / T. R. Hryshchenko // Istoriya ukrayins'koyi nauky na mezhi tysyacholit' : zb. nauk. prats'. – K., 2009. – Vyp. 40. – S. 49–54.
4. Panchenko P. P. Ahrama istoriya ukrayiny: evolyutsiya sotsial'no-ekonomichnykh vidnosyn : navch. posib. [Tekst] / Panchenko P. P., Kyrylenko I. H., Verhunov V. A. Vyd. dop. i pererob. K. : Ahrama nauka, 2014. 536 s.
5. Trudy 1-go vseukrayinskogo agronomicheskogo s#ezda 13–22 nojabrja 1920 goda / Bjuro vseukrayinskih agronomicheskikh s#ezdov pri Narodnom Komissariate zemledelija Ukrainy. – Vyp. 1 : Postanovlenija. – H., 1921. – 84 s.
6. Vol'f M. Stenogramma privetstvennoj rechi predsedatelja Organizacionnogo Bjuro S#ezda t. Vol'fa / M. Vol'f / Trudy 1-go vseukrayinskogo Agronomicheskogo S#ezda 13–22 nojabrja 1920 g. – Vyp. 1. Postanovlenija. – H., 1921.

7. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshcheykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrainy (TsDAVO Ukrainy), f. 27, op. 3 (1922), spr. 394, 233 ark.

8. TsDAVO Ukrainy, f. 27, op. 3. (1922), spr. 131, 280 ark.

9. Hryshchenko T. R. Stanovlennya ta pershi derzhavotvorchi zdobutky vseukrayins'koho nasinnyevoho tovarystva u 1922–1923 rokakh / T. R. Hryshchenko // Istoriya ukrayins'koyi nauky na mezhi tysyacholit' : zb. nauk. prats' / Dnipropetr. nats. un-t. – K., 2010. – Vyp. 49. – S. 64–68.

10. Soveshhanie dejatelej po sel'skhozajstvennomu opytному delu Ukrainy v Har'kove, (30/XII, 1922 g. – 3/I, 1923 g.). – H., 1923. – 86 s.

11. Trudy vseukrayinskogo agronomicheskogo soveshhanija, 16–22 fevralja 1924 g. – Pril. k bjulletenju NKZ № 44–45. – H., 1924. – S. 4–9.

12. 3-e Sobranie upolnomochennykh VUKS (5-j den', utrennee zasiedanie 2-go janvarja 1925 g.) // Ukrainskij Jekonomist. – 1925. – № 2 (3 janv.). – S. 2.

13. Pratsya Mizhokruhovoyi Ahronomichnoyi narady, shcho vidbulasya v m. Kyievi 14–18 hrudnya 1925 roku. – Kh. : Rad. selyanyn, 1926. – 28 s.

Shul'ga V. P., Candidate of Geographical Sciences, Senior Research Fellow, National Scientific Agricultural Library of NAAS (Kyiv, Ukraine), nnsbg@ukr.net

Key professional events on agricultural research case in Ukraine (first half of the 20's XX century)

Historical exploration is dedicated to coverage of major professional gatherings that have taken place in the UkrSSR in the first half of the 20's. last century; the agenda of which imposed the question of agricultural research deed. The study aims to a comprehensive historical and scientific analysis of major professional events in sectoral researches, whose decisions had resonance in the professional environment and have made considerable contribution to the development of national agricultural research case. For the first time archival sources covering certain events in the life of the Ukrainian agrarians are introduced into scientific circulation. The problems of congresses and meetings are observed. The contribution of agrarian scientists and statesmen in the formation of agricultural policy is indicated on.

Keywords: congresses, meetings, agricultural policy, the USSR People's Commissariat of Agriculture, agricultural research case.

Шульга В. П., кандидат географических наук, старший научный сотрудник, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН (Украина, Киев), nnsbg@ukr.net

Ключевые профессиональные мероприятия по вопросам сельскохозяйственного опытного дела в Украине (первая половина 20-х гг. XX в.)

Историческое исследование посвящено освещению основных профессиональных собраний, состоявшихся в УССР в первой половине 20-х гг. прошлого века, на повестку дня которых выносились вопросы сельскохозяйственного опытного дела. Целью исследования является проведение комплексного историко-научного анализа основных профессиональных мероприятий по сельскохозяйственному опытному делу, чьи решения оказали резонанс в профессиональной среде и сделали весомый вклад в развитие отечественного сельскохозяйственного опытного дела. Впервые в научный оборот введено архивные источники, освещающие определенные события из жизни аграриев УССР. Раскрыто проблематику съездов и совещаний. Указано о вкладе ученых-аграриев и государственных деятелей в формирование аграрной политики.

Ключевые слова: съезды, совещания, собрания, аграрная политика, Народный комиссариат земледелия УССР, сельскохозяйственное опытное дело.

УДК 94(477.8)

Николаєва Н. Б.,

кандидат історичних наук, науковий співробітник історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), nimrodel-n@yandex.ru

ЦИРКУЛЯР ГПУ УССР 1926 Р. «ПРО УКРАЇНСЬКИЙ СЕПАРАТИЗМ» І ЙОГО ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШУ РОБОТУ БІЛЬШОВИЦЬКИХ КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Розглядаються причини розробки та ухвалення циркуляру ГПУ УССР «Про український сепаратизм» у 1926 р. Проаналізовано основні положення циркуляру та наслідки його виконання. Розглянуто причини негативного ставлення чекістів до представників українських громадсько-політичних та наукових осередків у 1920-х рр.

Ключові слова: ГПУ УССР, ВУАН, чекісти, науковці, інтелігенція, український визвольний рух, українізація.